

ทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชนในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

Attitudes toward Informal Debt of People in Hatyai District, Songkhla Province

สวัสดีพงษ์ วัฒนไทย¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชนในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 385 คน โดยแบ่งออกเป็นประชาชนที่เคยเป็นหนี้จำนวน 192 คน และประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้จำนวน 193 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบทีแบบกลุ่มอิสระ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ไค-สแควร์

ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนที่เคยเป็นหนี้นอกระบบ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่เป็นหนี้มาเป็นระยะเวลา 1-2 ปี จำนวนเงินที่กู้ยืมอยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท จ่ายดอกเบี้ยในอัตราไม่เกินร้อยละ 5 ต่อเดือน ระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้อยู่ระหว่าง 7-12 เดือน แหล่งเงินกู้จะเป็นนายทุน/คนรู้จักในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะจ่ายดอกเบี้ยตรงตามเวลา จำนวนเงินผ่อนชำระหนี้ไม่เกิน 5,000 บาท/เดือน โดยมีวัตถุประสงค์ในการกู้เงินเพื่อหมุนเวียนธุรกิจ และเมื่อจ่ายเงินไม่ครบตามกำหนดเจ้าหนี้ส่วนใหญ่จะสอบถาม/พูดคุย/ทวงเงิน สำหรับทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชน พบว่า ประชาชนที่เคยเป็นหนี้นอกระบบมีทัศนคติต่อการเป็นหนี้นอกระบบอยู่ในระดับดี ในขณะที่ประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้มีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่เคยเป็นหนี้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในหลาย ๆ พฤติกรรม และผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชน ตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่เคยเป็นหนี้ที่มีสถานภาพ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ทัศนคติ หนี้นอกระบบ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสงขลา

ABSTRACT

This research aims to study the attitudes toward informal debt of people in Hatyai District, Songkhla Province. The researcher used a questionnaire to collect data from 385 people divided into two group that including 192 informal debtors and 193 non-informal debtors. The data were analyzed by frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, independent sample t-test, one way ANOVA, and Chi-square test.

The research found that informal debtors in Hatyai District, Songkhla Province have been in debt for 1-2 years which borrowing from 5,001-10,000 Baht, paying interest at the rate of not more than 5 percent per month, and managing to pay it back within 7-12 month. Most of them borrowed informal money from capitalists or acquaintances in their village that paying interest on time and paying it back to creditors not more than 5,000 Baht/month. The purpose of borrowing money of informal debtors was to circulate the business and when they were unable to complete their payment on time, most creditors executed with them through inquiry, talking, and asking for money. As for people attitude, the attitude towards informal debt showed a good level for informal debtors as well as a moderate level for non-informal debtors. The personal factors of informal debtors correlated with various debt behaviors. When compare the attitudes divided in personal factors, it was found that the difference on status, education, and salary of informal debtors showed a 0.05 significant difference on their attitude. Moreover, non-informal debtors with different personal factors showed no significant differences in the attitudes of informal debt.

Keywords: attitude, informal debt, Hatyai District, Songkhla Province

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถประกอบอาชีพทำมาหากินได้ตามปกติ ทำให้ประชาชนทุกภาคส่วนต่างสรรหาแหล่งเงินทุนในการนำเงินมาประกอบตนเองให้อยู่รอดท่ามกลางวิกฤติการณ์นี้ โดยแหล่งเงินทุนที่เป็นทางเลือกที่สำคัญ คือ เงินกู้ยืมนอกระบบ ซึ่งเป็นการกู้เงินจากเจ้าหนี้ที่ไม่ใช่สถาบันทางการเงินตามกฎหมาย ไม่มีการกำหนดมาตรฐานหรือมีนโยบายจากทางภาครัฐรองรับ (รจนา อินคง, 2557, หน้า 6) แต่ประชาชนบางส่วนก็ยินดีจะกู้ เพราะสามารถเข้าถึงได้ง่าย ประกอบกับประชาชนมีความเดือดร้อนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อเข้าตาจนจึงต้องจำใจขอยืมเงินที่มีดอกเบี้ยสูงมาก จนกลายเป็นติดกับหนึ่นนอกระบบตามมา

คนส่วนใหญ่มองว่าหนี้นอกระบบเป็นเรื่องที่อันตราย แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง หนี้นอกระบบยังมีข้อดีให้เห็นอยู่บ้าง เช่น หากบุคคลนั้นไม่สามารถกู้เงินในระบบได้ เพราะไม่มีหลักทรัพย์ใดค้ำประกัน ก็สามารถเลือกที่จะกู้เงินนอกระบบได้ (กฤษฎา เอี่ยมละมัย, 2562, หน้า 188) เพียงแต่ทางภาครัฐต้องกำกับดูแลไม่ให้มีปัญหาทวงหนี้ โหดด้วยการข่มขู่ หรือการลิดรอนสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ หากมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติให้ดีขึ้น เข้าใจ รับฟังปัญหา ทั้งตัวเจ้าหนี้นอกระบบ ก็จะเป็นเรื่องที่ดีขึ้นในสังคม ตัวลูกหนี้เองก็ต้องปรับทัศนคติใหม่ในการบริหารจัดการใช้จ่ายเงิน เพื่อไม่ให้เกิดการใช้จ่ายเกินตัว จนผิคนัดชำระหนี้ ดังนั้นรัฐบาลจำเป็นต้องมีแผนการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบอย่างบูรณาการและยั่งยืน เพื่อหาความต้องการ ข้อเสนอที่เป็นกลางด้วยกันทั้งสองฝ่าย เพื่อลดระดับปัญหาความรุนแรงจากการเป็นหนี้นอกระบบ

ปัจจุบันแม้ว่ารัฐบาลจะมีแผนการดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมการแก้ไขปัญหาหนี้ คือ การศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบ เนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของประชาชน การทำความเข้าใจว่าประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติอย่างไรต่อการเป็นหนี้นอกระบบ ทำให้ทราบถึงความคาดหวังและรูปแบบของหนี้นอกระบบที่ประชาชนต้องการ ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบได้อย่างตรงเป้าหมาย (สาริษฐ์ โพธิ์ศรี, กลางใจ แสงวิจิตร, พรทิพย์ จิระธำรง และพนิน อินทะระ, 2559, หน้า 167) โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเป็นหนี้นอกระบบ

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งมีความเสี่ยงที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเป็นหนี้นอกระบบ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งต้องพึ่งพาลูกค้าต่างจังหวัดและลูกค้าต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวมาเลเซีย แต่จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 รัฐบาลได้มีนโยบายในการปิดพรมแดนประเทศ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ต้องสูญเสียรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ทำให้ไม่มีเงินหมุนเวียนในการประกอบธุรกิจ จึงจำเป็นต้องเข้าไปพัวพันกับการเป็นหนี้นอกระบบ (ไทยพีบีเอส, 2563) การศึกษาทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชนในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จึงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนเข้าสู่การเป็นหนี้นอกระบบ และช่วยให้ผู้ที่ตัดสินใจเข้าสู่หนี้นอกระบบไปแล้ว ได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชนในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ ในพื้นที่ที่ประชาชนมีความเสี่ยงที่จะต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเป็นหนี้นอกระบบ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อันจะส่งผลให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบของรัฐบาลในภาพรวมประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
2. ศึกษาทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนทั้งที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
4. เปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนทั้งที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบ
2. ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนทั้งที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาที่ต่างกัน มีทัศนคติต่อการเป็นหนี้ในระบบต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล และตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบ และทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบ พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประชากรในการวิจัย คือ ประชาชนในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้ในระบบ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 385 คน จากการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของโคครัน (Cochran, 1977, p. 93) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ระยะเวลาการศึกษาวิจัย 3 เดือน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2563-มกราคม พ.ศ. 2564

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับหนี้ในระบบ

หนี้ในระบบ เป็นหนี้สินที่เกิดจากการกู้เงินจากเจ้าหนี้ที่ไม่ใช่สถาบันทางการเงินตามกฎหมาย โดยคิดดอกเบี้ยที่สูงกว่าสถาบันการเงิน หรือสูงกว่ากฎหมายกำหนด ความแตกต่างระหว่างหนี้ในระบบกับหนี้ในระบบ คือ หนี้ในระบบจะมีกฎหมายควบคุมบุคคลผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในขณะที่หนี้ในระบบ

เจ้าหนี้จะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์กติกาเงื่อนไขต่าง ๆ ตามความพอใจ ทั้งหลักฐานในการกู้ การผ่อนชำระ และการคิดดอกเบี้ย (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2554, หน้า 7)

สาเหตุของการเป็นหนี้ในระบบ มีดังนี้ 1) ความยากจน เนื่องจากไม่เงินเพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต หรือยากจนเพราะการล้มละลายของการลงทุนทำมาหากิน 2) การใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินตัว หารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย 3) พฤติกรรมหมุนหนี้ คือลูกหนี้ที่กู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้หนึ่งไปใช้คืนอีกแห่งหนึ่งที่เร่งรัดมากกว่า กลายเป็นหนี้สินที่พอกพูนไม่รู้จบ 4) การกู้ได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ไม่มีขั้นตอนหรือระเบียบแบบปฏิบัติที่ยุงยาก 5) ที่อยู่ของสถาบันการเงินกระจุกอยู่แต่ในตัวเมืองใหญ่ ๆ ไม่กระจายทั่วไปในเขตชนบท และ 6) ความด้อยการศึกษา ขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ระบบสถาบันการเงิน การกู้เงินในระบบสถาบันการเงินนั้นเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ ผู้ด้อยการศึกษาจึงรู้สึกไม่สะดวก เกิดความไม่เข้าใจในหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของการใช้บริการ (ทองนาค คชเชื่อน, 2553, หน้า 16)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

ทัศนคติ เป็นความรู้สึกภายในของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันมีพฤติกรรมแสดงออกมาในรูปการประเมินค่า อาจเป็นไปในทางยอมรับหรือปฏิเสธ หรือแสดงออกว่าชอบหรือไม่ชอบ (Schiffman & Kanuk, 2007, p.120) โดยทัศนคติมีคุณลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้ 1) เป็นภาวะทางจิตและประสาท ซึ่งแสดงออกให้เห็นทางพฤติกรรม เช่น โกรธ เกลียด และรัก เป็นต้น 2) เป็นความพร้อมที่จะสนอง เมื่อมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งใด ก็พร้อมที่จะตอบสนองสิ่งนั้นตามลักษณะของทัศนคติที่เกิดขึ้น 3) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นระบบ เกิดขึ้นเป็นกลุ่มและจัดระบบไว้แล้วในตัวเอง คือ เมื่อเกิดทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วจะต่อเนื่องกัน และตามด้วยพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กัน 4) เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ ประสบการณ์มีส่วนช่วยในการสร้างทัศนคติที่ดี เช่น นาย ก. เห็น นาย ข. ใจดี จึงชอบ นาย ข. เป็นต้น และ 5) เป็นพลังสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออก การแสดงออกต่อสิ่งใดอย่างนั้นขึ้นอยู่กับทัศนคติเป็นสำคัญ เช่น นาย ก. ไม่ชอบ นาย ข. เพราะนาย ข. ไม่ดี ก็ไม่ยากคบค้าสมาคมด้วย เป็นต้น (Allport, 1967, p. 21 อ้างถึงใน วาริธร พ่วงเผ่า, 2556, หน้า 6)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบ

พฤติกรรมผู้บริโภค เป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่ผู้บริโภคเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การซื้อ การใช้ หรือการบริโภคสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของตน (Schiffman & Kanuk, 2007, p. 3) การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อทราบถึงลักษณะความต้องการและพฤติกรรม การซื้อและการใช้ของผู้บริโภค โดยคำถามที่ใช้เพื่อการค้นหาลักษณะพฤติกรรมผู้บริโภค คือ 6Ws 1H ประกอบด้วย WHO, WHAT, WHY, WHO, WHERE และ HOW เพื่อค้นหาคำตอบ 7 ประการ หรือ 7Os คือ OCCUPANTS, OBJECTS, OBJECTIVES, ORGANIZATIONS, OCCASIONS, OUTLETS และ OPERATIONS (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2552, หน้า 127-128)

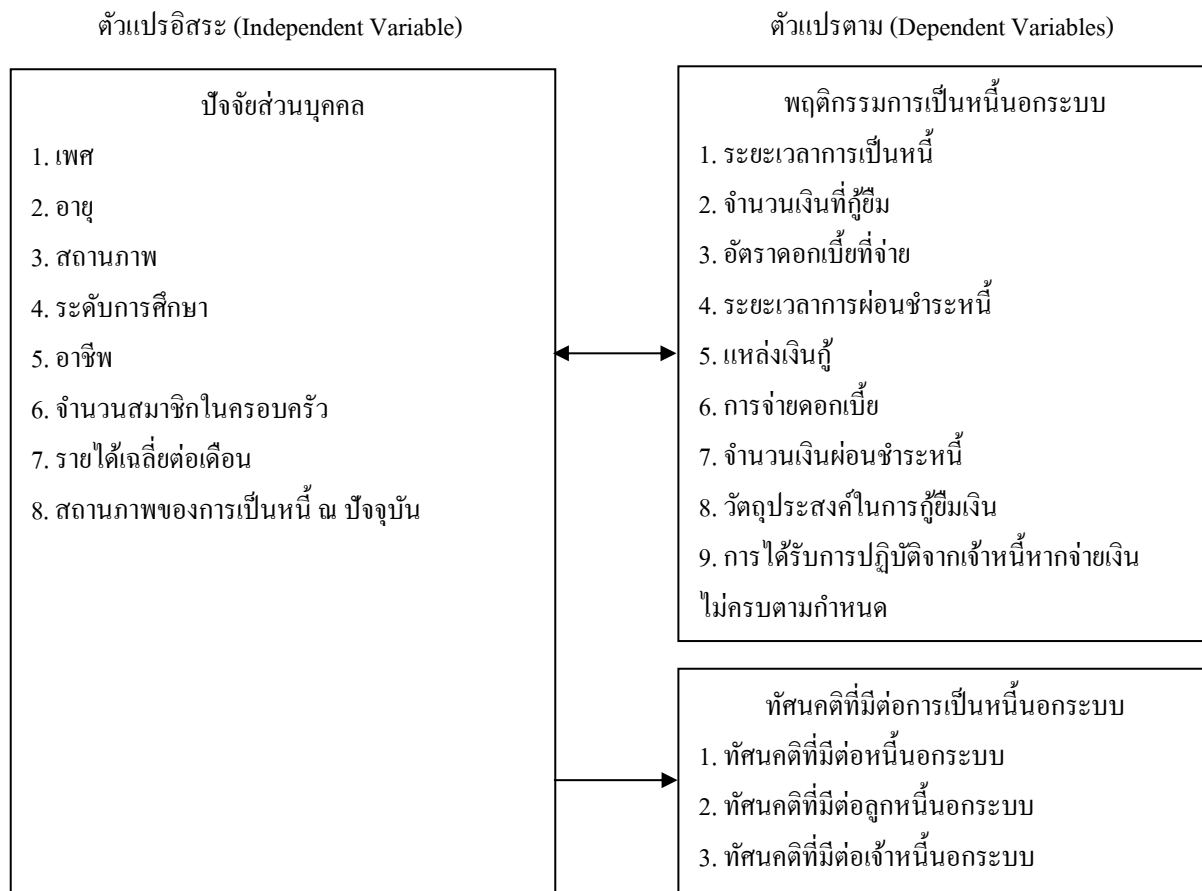
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

มนุษย์มีความแตกต่างกัน ทำให้บุคคลมีทัศนคติและพฤติกรรมแตกต่างกัน ดังนี้ 1) เพศ ผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันในเรื่องของทัศนคติและพฤติกรรม เพราะสังคมและวัฒนธรรมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนแต่ละเพศไว้แตกต่างกัน 2) อายุ โดยทั่วไปคนที่มีอายุมากจะมีทัศนคติและพฤติกรรมตอบสนองต่อนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ ๆ ต่างจากคนที่มีอายุน้อย และคนที่มีอายุน้อยจะมีทัศนคติและพฤติกรรมตอบสนองต่อนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ ๆ เปลี่ยนไปเมื่ออายุมากขึ้น 3) สถานภาพสมรส บ่งบอกถึงความมีอิสระในการตัดสินใจและอิทธิพลต่อกระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้มีทัศนคติและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน 4) ระดับการศึกษา ทำให้ทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่มีสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน และ 5) สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากรายได้และอาชีพ คนที่มีอาชีพที่ดีและรายได้ที่สูง จะมีโอกาสในการเลือกใช้สิ่งต่าง ๆ ได้หลากหลายประเภทกว่า ทำให้มีทัศนคติและพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ แตกต่างจากคนที่มีอาชีพที่ไม่ดีและรายได้ที่ต่ำกว่า (เสาวณีย์ ณ นคร, 2557, หน้า 15)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีหลายงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบ เช่น วิชญ์พล พาณิชกุล ไพบูล (2558) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนในตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประชาชนมีจำนวนการใช้บริการหนี้ในระบบ 2 เดือน/ครั้ง จำนวนเงินกู้ยืมอยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาท/ครั้ง และมีระยะเวลาชำระหนี้เป็นเวลา 1 เดือน และงานวิจัยของฐานิตามิลลา (2556) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นหนี้ในระบบของชาวนา ในเขตอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี พบว่า ชาวนาส່วนใหญ่ใช้แหล่งเงินกู้จากนายทุน มีจำนวนเงินกู้ยืมต่ำกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท กู้เงินเพื่อใช้ลงทุนประกอบอาชีพ และมีอัตราดอกเบี้ยน้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 ต่อเดือน นอกจากนี้ สาริษฐ์ โพธิ์ศรี และคณะ (2559) ศึกษาเรื่องทัศนคติที่มีต่อหนี้ในระบบในรูปแบบสินเชื่อส่วนบุคคลของประชาชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหนี้มาเป็นระยะเวลา 1-2 ปี จ่ายดอกเบี้ยในอัตราไม่เกินร้อยละ 5 ต่อเดือน จ่ายดอกเบี้ยตรงตามเวลา และเมื่อจ่ายเงินไม่ครบตามกำหนด เจ้าหนี้ส่วนใหญ่จะสอบถาม/พูดคุย/ทวงเงิน โดยประชาชนที่เป็นหนี้มีทัศนคติต่อการเป็นหนี้ในระบบอยู่ในระดับดี ส่วนประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้มีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า ประชาชนที่เคยเป็นหนี้ที่มีเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว รายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีทัศนคติที่มีต่อหนี้ในระบบไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้ในระบบที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีทัศนคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ศึกษา คือ ประชาชนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 385 คน โดยแบ่งออกเป็นประชาชนที่เคยเป็นหนี้จำนวน 192 คน และประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้จำนวน 193 คน ได้จากการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ โครแครน (Cochran, 1977, p. 93) กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 และใช้วิธีการการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) พฤติกรรมกำรเป็นหนี้ในระบบ 3) ทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบ และ 4) ข้อเสนอแนะสำหรับการใช้บริการหนี้ในระบบ แบบสอบถามทุกส่วนมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) มากกว่า 0.67 ทุกข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.918 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที่แบบกลุ่มอิสระ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการทดสอบไค-สแควร์

ผลการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้ในระบบ

ประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในระบบในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 58.9 อายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 36.5 สถานภาพสมรส ร้อยละ 49.5 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช. ร้อยละ 31.3 เป็นแม่บ้าน/พ่อบ้าน ร้อยละ 38.5 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 5 คน ร้อยละ 26.0 มีรายได้ต่อเดือน 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 31.8 และปัจจุบันยังเป็นหนี้อยู่ ร้อยละ 86.5 สำหรับประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้ในระบบ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.2 อายุระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 58.5 สถานภาพโสด ร้อยละ 58.0 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 52.8 เป็นพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 52.3 มีสมาชิกในครอบครัว 4 คน ร้อยละ 28.5 และมีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 26.4

พฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนที่เคยเป็นหนี้

ประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในระบบในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่เป็นหนี้มาเป็นระยะเวลา 1-2 ปี ร้อยละ 38.5 กู้เงินจำนวน 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 24.5 จ่ายดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 5 ต่อเดือน ร้อยละ 51.6 ระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้ 7-12 เดือน ร้อยละ 39.6 แหล่งเงินกู้เป็นนายทุน/คนรู้จักในหมู่บ้าน ร้อยละ 45.3 ส่วนใหญ่จ่ายดอกเบี้ยตรงตามเวลา ร้อยละ 76.6 จำนวนเงินผ่อนชำระหนี้ไม่เกิน 5,000 บาท/เดือน ร้อยละ 71.4 โดยมีวัตถุประสงค์ในการกู้เงินเพื่อหมุนเวียนธุรกิจ ร้อยละ 28.4 และเมื่อจ่ายเงินไม่ครบตามกำหนดเจ้าหนี้ส่วนใหญ่จะสอบถาม/พูดคุย/ทวงเงิน ร้อยละ 45.3

ทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้

ประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในระบบ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทัศนคติที่มีต่อหนี้ในระบบอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.59 ส่วนทัศนคติที่มีต่อเจ้าหนี้ในระบบ และทัศนคติที่มีต่อลูกหนี้ในระบบอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.36 และ 3.33 ตามลำดับ สำหรับประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้ในระบบ มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทัศนคติที่มีต่อเจ้าหนี้ในระบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30 รองลงมา คือ ทัศนคติที่มีต่อหนี้ในระบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 และทัศนคติที่มีต่อลูกหนี้ในระบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 ตามลำดับ

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนที่เคยเป็นหนี้
 ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในระบบ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบ ดังนี้ 1) เพศ สัมพันธ์กับระยะเวลาการเป็นหนี้ และอัตราดอกเบี้ยที่จ่าย (Sig. = 0.020) 2) อายุ สัมพันธ์กับระยะเวลาการเป็นหนี้ (Sig. = 0.002) จำนวนเงินที่กู้ยืม (Sig. = 0.004) ระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้ (Sig. = 0.000) และแหล่งเงินกู้ (Sig. = 0.043) 3) สถานภาพ สัมพันธ์กับระยะเวลาการเป็นหนี้ (Sig. = 0.029) จำนวนเงินที่กู้ยืม (Sig. = 0.016) ระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้ (Sig. = 0.008) และแหล่งเงินกู้ (Sig. = 0.019) 4) ระดับการศึกษา สัมพันธ์กับระยะเวลาการเป็นหนี้ (Sig. = 0.001) จำนวนเงินที่กู้ยืม (Sig. = 0.010) ระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้ (Sig. = 0.015) แหล่งเงินกู้ (Sig. = 0.000) การจ่ายดอกเบี้ย (Sig. = 0.006) และจำนวนเงินที่ผ่อนชำระหนี้ต่อเดือน (Sig. = 0.015) 5) อาชีพ สัมพันธ์กับระยะเวลาการเป็นหนี้ (Sig. = 0.009) ระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้ (Sig. = 0.000) แหล่งเงินกู้ (Sig. = 0.033) และจำนวนเงินที่ผ่อนชำระหนี้ต่อเดือน (Sig. = 0.040) 6) จำนวนสมาชิกในครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบ 7) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สัมพันธ์กับจำนวนเงินที่กู้ยืม (Sig. = 0.000) ระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้ (Sig. = 0.018) และจำนวนเงินที่ผ่อนชำระหนี้ต่อเดือน (Sig. = 0.002) และ 8) สถานภาพของการเป็นหนี้ ณ ปัจจุบัน ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบ ดังตาราง 1

ตาราง 1

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนที่เคยเป็นหนี้ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ปัจจัยส่วนบุคคล	พฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบ (Sig.)						
	ระยะเวลาการเป็นหนี้	จำนวนเงินที่กู้ยืม	อัตราดอกเบี้ยที่จ่าย	ระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้	แหล่งเงินกู้	การจ่ายดอกเบี้ย	จำนวนเงินที่ผ่อนชำระหนี้ต่อเดือน
เพศ	0.002*	0.234	0.020*	0.239	0.599	0.232	0.203
อายุ	0.002*	0.004*	0.393	0.000*	0.043*	0.117	0.497
สถานภาพ	0.029*	0.016*	0.333	0.008*	0.019*	0.347	0.588
ระดับการศึกษา	0.001*	0.010*	0.256	0.015*	0.000*	0.006*	0.015*
อาชีพ	0.009*	0.307	0.052	0.000*	0.033*	0.290	0.040*
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	0.411	0.098	0.191	0.178	0.067	0.414	0.238
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	0.730	0.000*	0.706	0.018*	0.220	0.101	0.002*
สถานภาพของการเป็นหนี้ ณ ปัจจุบัน	0.157	0.057	0.395	0.894	0.486	0.963	0.694

*มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนทั้งที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้ ตามปัจจัยส่วนบุคคล

ประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในระบบ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีสถานภาพ (F = 3.97, Sig. = 0.021) ระดับการศึกษา (F = 4.48, Sig. = 0.002) และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (F = 2.40, Sig. = 0.030) แตกต่างกัน มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่เคยเป็นหนี้ที่มีเพศ (t = 1.22, Sig. = 0.226) อายุ (F = 2.21, Sig. = 0.089) อาชีพ (F = 2.29, Sig. = 0.087) จำนวนสมาชิกในครอบครัว (F = 0.34, Sig. = 0.853) และสถานภาพของการเป็นหนี้ ณ ปัจจุบัน (t = -0.37, Sig. = 0.712) แตกต่างกัน มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบไม่แตกต่างกัน สำหรับประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้ในระบบ พบว่า ประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้ที่มีเพศ (t = -2.65, Sig. = 0.009) แตกต่างกัน มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้ที่มีอายุ (F = 2.51, Sig. = 0.060) สถานภาพ (F = 1.74, Sig. = 0.178) ระดับการศึกษา (F = 2.43, Sig. = 0.051) อาชีพ (F = 1.86, Sig. = 0.134) จำนวนสมาชิกในครอบครัว (F = 0.84, Sig. = 0.501) และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (F = 0.59, Sig. = 0.737) แตกต่างกัน มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบไม่แตกต่างกัน ดังตาราง 2

ตาราง 2

ผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนทั้งที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	ประชาชนที่เคยเป็นหนี้			ประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้		
	t/F	Sig.	ผลการทดสอบสมมติฐาน	t/F	Sig.	ผลการทดสอบสมมติฐาน
เพศ	1.22	0.226	ไม่สอดคล้อง	-2.65	0.009*	สอดคล้อง
อายุ	2.21	0.089	ไม่สอดคล้อง	2.51	0.060	ไม่สอดคล้อง
สถานภาพ	3.97	0.021*	สอดคล้อง	1.74	0.178	ไม่สอดคล้อง
ระดับการศึกษา	4.48	0.002*	สอดคล้อง	2.43	0.051	ไม่สอดคล้อง
อาชีพ	2.29	0.087	ไม่สอดคล้อง	1.86	0.134	ไม่สอดคล้อง
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	0.34	0.853	ไม่สอดคล้อง	0.84	0.501	ไม่สอดคล้อง
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	2.40	0.030*	สอดคล้อง	0.59	0.737	ไม่สอดคล้อง
สถานภาพของการเป็นหนี้ ณ ปัจจุบัน	-0.37	0.712	ไม่สอดคล้อง	-	-	-

*มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

การศึกษาทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนทั้งที่เคยเป็นหนี้และไม่เคยเป็นหนี้ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนที่เคยเป็นหนี้มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบอยู่ในระดับดี อาจเป็นเพราะประชาชนกลุ่มนี้มีประสบการณ์โดยตรงต่อการเป็นหนี้ในระบบ จึงได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นหนี้ในระบบมากกว่าผู้ที่ไม่เคยเป็นหนี้ จึงทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นหนี้ในระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของอัลพอร์ต (Allport, 1967, p. 21 อ้างถึงใน วาริชร พ่วงเผ่า, 2556, หน้า 6) กล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของทัศนคติ คือ เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ กล่าวคือ ประสบการณ์มีส่วนช่วยในการสร้างทัศนคติที่ดี เช่น นาย ก. เห็น นาย ข. ใจดี จึงชอบ นาย ข. เป็นต้น กรณีนี้คือคนที่เห็นหนี้เห็นว่าการกู้เงินในระบบเป็นสิ่งที่ดี จึงอาจส่งผลให้ยังคงใช้บริการหนี้ในระบบมาจนถึงปัจจุบันนี้ สำหรับประชาชนที่ไม่เคยเป็นหนี้ มีทัศนคติต่อการเป็นหนี้ในระบบอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์โดยตรงต่อการเป็นหนี้ในระบบ จึงอาจยังไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นหนี้ในระบบมากนัก ในส่วนของผลการเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบ ตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในระบบที่มีสถานภาพ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีทัศนคติที่มีต่อการเป็นหนี้ในระบบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับแนวคิดของเสาวณีย์ ณ นคร (2557, หน้า 15) กล่าวถึง ปัจจัยส่วนบุคคลจะส่งผลต่อทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่างกัน ดังนี้ 1) สถานภาพสมรส บ่งบอกถึงความมีอิสระในการตัดสินใจและอิทธิพลต่อกระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้มีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน 2) ระดับการศึกษา ทำให้ทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน และ 3) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่าคนที่มียาได้สูงหรือคนที่มีความฐานะดี จะมีโอกาสในการเลือกใช้สิ่งต่าง ๆ ได้หลากหลายประเภทกว่า ทำให้มีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ แตกต่างจากบุคคลที่มีรายได้ต่ำกว่า

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่เคยเป็นหนี้ในระบบ ส่วนใหญ่จะกู้เงินมาเพื่อหมุนเวียนธุรกิจ โดยมีการกู้เงินจากนายทุน/คนรู้จักในหมู่บ้าน และจ่ายดอกเบี้ยในอัตราไม่เกินร้อยละ 5 ต่อเดือน จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่เป็นหนี้มีความจำเป็นต้องกู้เงินหนี้ในระบบเพื่อนำมาใช้ในการทำธุรกิจ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่การที่หันไปกู้เงินในระบบและต้องจ่ายดอกเบี้ยแพง อาจด้วยข้อจำกัดบางประการที่ไม่สามารถกู้เงินในระบบได้ ดังนั้นภาครัฐควรมีการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้กับผู้ประกอบการอาชีพรายย่อยที่ไม่มีทรัพย์สินหรือทรัพย์สินเป็นหลักประกัน ให้สามารถกู้เงินในระบบได้ เพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ตามกฎหมาย ลดความเสี่ยงจากการกู้เงินจากนอกระบบและถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหนี้ ให้สามารถนำเงินมาเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ หรือใช้ในการดำรงชีวิตยามขาดทุน

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา เอี่ยมละมัย. (2562). มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ: ศึกษาเปรียบเทียบ ประเทศไทย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *MFU Connexion*, 8(1), 185-228.
- ฐานิตา มีลา. (2556). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นหนี้ในระบบของชาวนา ในเขตอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทองนาค คชเชื่อน. (2553). แนวทางการจัดการหนี้ในระบบของประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองกุงสวรรค์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไทยพีบีเอส. (2563). ท่องเที่ยวหาดใหญ่ชบเซา หวัน COVID-19 ระบาดในมาเลเซีย. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2563, จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/295673>.
- รจนา อินคง. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายแก้ปัญหาหนี้ในระบบ ไปปฏิบัติ. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาริธร พวงเผ่า. (2556). ทศนคติของประชาชนที่มีต่อโครงการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิษณุพล พาณิชย์กุลไพศาล. (2558). พฤติกรรมการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนในตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2552). การบริหารการตลาด. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.
- สาริษฐ์ โพธิ์ศรี, กลางใจ แสงวิจิตร, พรทิพย์ จิระธำรง และพนิน อินทะระ. (2559). ทศนคติที่มีต่อหนี้ในระบบในรูปแบบสินเชื่อส่วนบุคคลของประชาชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. *วารสารวิทยาการจัดการ*, 33(1), 159-185.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2554). การศึกษาแนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลและแก้ไขปัญหาเจ้าหนี้ในระบบ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง.
- เสาวณีย์ ณ นคร. (2557). พฤติกรรมการบริโภค การเป็นหนี้ และคุณภาพชีวิต ของชาวประมงทะเลในตำบลสิชล อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Cochran, W.G. (1977). *Sampling Techniques*. (3rded.). New York: Wiley.
- Schiffman, L.G., & Kanuk, L.L. (2007). *Consumer Behavior*. New Jersey: Prentice-Hall.